

Lekker pûh

(1) Leedvermaak is een vertrouwde, maar vaak ontkende emotie. Het overkomt je als je merkt dat jij niet de enige bent die de pineut is. Of als je 5 ziet dat een arrogant persoon letterlijk of figuurlijk onderuitgaat. Net goed, denk je dan. De psychologen Jaap Ouwerkerk en Wilco van Dijk die al meer dan tien jaar onderzoek 10 doen naar leedvermaak, stelden er een wetenschappelijk boek over samen.

(2) “Oh, dus jij hébt nooit leedvermaak”, zegt Jaap Ouwerkerk 15 smalend. “Dat zeggen mensen heel vaak. Maar is er weleens iets vervelends met iemand gebeurd waarbij je een kleine glimlach niet kon onderdrukken? Dat is leedvermaak! Maar 20 bij herhaling op het voetgangersknopje drukken bij een stoplicht, zodat de auto’s direct moeten stilstaan, is geen leedvermaak. Als je het leed namelijk zelf veroorzaakt, is 25 het geen leedvermaak. Dan heet het treiteren.”

(3) Waarom voelen mensen eigenlijk leedvermaak, plezier om het leed van een ander? “Dat is vrij simpel”, zegt 30 Van Dijk. “Mensen hebben positieve emoties als ze ergens baat bij hebben. Dus als jij plezier hebt om het leed van een ander, dan zit in dat leed iets wat jou op de een of andere 35 manier psychologisch iets oplevert.” Wat dan? “Dat kan van alles zijn. Het kan zijn dat je afgunstig bent op die ander. Als diegene faalt, valt die afgunst weg. Het kan zijn dat je een 40 hekel hebt aan die ander. Hekel voorspelt leedvermaak altijd erg

goed. Verder kan het zo zijn dat je leedvermaak nodig hebt om je beter over jezelf te voelen.”

45 (4) In een van hun onderzoeken logen Ouwerkerk en Van Dijk bijvoorbeeld tegen de helft van de proefpersonen dat die heel goed had gescoord op een creativiteitstest en 50 tegen de andere helft dat die het juist heel slecht had gedaan. Daarna kregen alle proefpersonen een filmpje te zien waarin een deelnemster aan het talentenjacht-tv-programma Idols erg slecht zong. Vooral 55 de proefpersonen die al weinig zelfvertrouwen hadden en ook extra onzeker waren gemaakt door de slechte testscore, zeiden veel leedvermaak te voelen. Dat leedvermaak 60 hielp hen om zich beter over zichzelf te voelen, in vergelijking met de Idols-zangeres.

(5) Naast afgunst, een hekel hebben 65 aan iemand en een gebrek aan zelfvertrouwen is er nog een belangrijke oorzaak van leedvermaak: het gevoel dat iemand verdient wat hem overkomt. “Rechtvaardigheid is een heel 70 sterke voorspeller van leedvermaak”, zegt Ouwerkerk. “We hebben ook net een studie gedaan”, vult Van Dijk aan, “waarbij zo’n slechte Idolskandidaat zich niet zelf heeft 75 opgegeven, maar door haar moeder is opgegeven. Deze kandidaat barst van de zenuwen. Dan zie je dat het leedvermaak gelijk ook een stuk minder wordt. We hebben een hekel 80 aan arrogante mensen.”

(6) Als laatste speelt het hebben van een hoge status ook een rol bij het

opwekken van leedvermaak.

85 “Beroemdheden en mensen met een
hoge status wekken meer leedver-
maak op”, zegt Ouwerkerk. “Wij
denken dat het meer vergelijkings-
voordeel oplevert als die onderuit-
gaan. Als ze falen, komen ze heel
90 dichtbij. Dan zijn het ineens ook maar
mensen. Wat leedvermaak om
bekende mensen nog extra kan aan-
wakkeren, is als die mensen hypo-
criet¹⁾ zijn. Als een bekend Ameri-
95 kaans persoon de mensen vertelt wat
ze allemaal niet mogen doen en
vervolgens bijvoorbeeld zelf wordt
betrapt met zijn minnaar of minnares,
dan hebben we extra leedvermaak.”

100 **(7)** Leedvermaak lijkt een beetje
wraak van de machtelozen. Soms
gaat het om mensen die letterlijk
machteloos zijn. Ouwerkerk: “Als je
als groep in de minderheid bent en je
105 ziet een andere groep falen, dan is
dat leuk. Sowieso voelen mensen
sneller leedvermaak in een competi-
tieve situatie met groepen. Dan zie je
de gemiddelde scores echt omhoog
110 gaan.” De onderzoekers noemen als
voorbeeld de WK-voetbalwedstrijd in
2010 tussen Spanje en Duitsland.
Toen Spanje scoorde, schakelden
100.000 Nederlanders over naar de
115 Duitse televisiezender om de
Duitsers te horen lijden in hun eigen
taal.

120 **(8)** Nu is dat redelijk onschuldig
plezier. Maar het kán overgaan in
minder onschuldig plezier.
Ouwerkerk kan zich goed voorstellen
dat je ook ergere dingen kunt toe-
staan als je leedvermaak toestaat.
Hooligangedrag bijvoorbeeld. Of
125 alledaagser: roddelen. “We hebben
ook bewijs dat hoe meer leedver-
maak mensen hebben om een
situatie, hoe meer ze geneigd zijn het
door te vertellen”, zegt hij. “Ze
130 genieten dan blijkbaar opnieuw van
dat leedvermaak.”

(9) Daarmee komen we op een oude
discussie: is leedvermaak een
slechte emotie? “Volgens veel filo-
135 sopen wel”, zeggen Van Dijk en
Ouwerkerk. De filosoof
Schopenhauer noemde leedvermaak
zelfs kwaadaardig. Maar de psycho-
logen zijn het daar niet mee eens:
140 “Als je blijdschap voortkomt uit
rechtvaardigheidsgevoel, is dat dan
slecht? Dat denk ik niet”, zegt Van
Dijk. “Het hangt ervan af wat het
motief is. Leedvermaak uit afgunst en
145 haat moet je bestrijden. Maar als de
situatie meer stuntelig is of als
leedvermaak voortkomt uit recht-
vaardigheid, is dat niet per se slecht.
De voorwaarde is dat wat iemand
150 overkomt wel in verhouding is met
wat hij verdient.”

*Naar een artikel van Ellen de Bruin,
NRC Handelsblad, 6 december 2014*

noot 1 hypocriet: zeggen hoe anderen zich zouden moeten gedragen, maar je daar zelf niet aan houden

Tekst 2 Lekker pûh

9p **12 Samenvattingsopdracht**

Vat de tekst 'Lekker pûh' samen in maximaal 210 woorden.

Besteed daarbij alleen aandacht aan de volgende punten:

- 1 een omschrijving van het begrip leedvermaak;
- 2 de reden waarom mensen leedvermaak voelen;
- 3 de verschillende oorzaken voor het opwekken van leedvermaak volgens de psychologen Ouwerkerk en Van Dijk;
- 4 het mogelijke gevaar van leedvermaak;
- 5 twee voorbeelden van dit gevaar;
- 6 de centrale vraag in de discussie over leedvermaak;
- 7 het antwoord van Van Dijk op deze vraag en de uitleg die hij daarbij geeft.

Maak er een goedlopend geheel van. Gebruik volledige zinnen waarbij de tekstverbanden duidelijk weergegeven worden. Noem niet onnodig voorbeelden. Tel de woorden en zet dat aantal onder je samenvatting. Zet de titel erboven.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.